

Profesor Schöpflin hovořil na FSV o národní identitě

Pod patronací Institutu sociologických studií pražské Fakulty sociálních věd byla 18. února v sídle FSV v Celetné ulici zahájena série pravidelných přednáškových seminářů, naplánovaných na letní semestr, v jejichž rámci mají se svými příspěvky k aktuálním sociologickým tématům či s prezentací vlastních výzkumů vystoupit domácí i zahraniční odborníci. Jako první host tohoto cyklu byl ředitelem ISS, doc. Martinem Potůčkem, představen George Schöpflin, profesor politických věd na School for Slavonic and Eastern European studies, University of London. Prof. Schöpflin patří mezi uznávané odborníky zabývajícími se otázkami nacionalismu a národní identity (spolu se slavným Anthony D. Smithem vedl po dvacet let na London School of Economics seminář k teoriím nacionalismu). Po roce 1989 svůj zájem orientoval na problematiku postkomunistických zemí, výsledkem čehož byla kniha *Politics in Eastern Europe between 1945-1992* (1993). V letošním roce má vyjít jeho nová publikace s názvem *Nations, Identities, Power*, jejíž jedna kapitola tvořila také osu jeho pražské přednášky.

Prof. Schöpflin zvolil za ústřední téma svého vystoupení (s poněkud abstraktním pracovním názvem „Structure of modern democratic nation“, který mohl vzbuzovat rozličná očekávání) otázku národní identity, respektive popis procesů, které k jejímu formování nejvíce přispívají. Krátký úvod do problematiky dal tušit, že prof. Schöpflin vychází při analýze národní identity z pozic sociálního konstruktivismu („all identities are socially constructed“), což naznačilo i jeho vymezení národa nikoli jako statické, pevně fixované entity (v duchu herderovského 19. století), ale jako dynamického jevu, jako souhrnu řady procesů a vlivů, které se podílejí na konstrukci národní identity. Prof. Schöpflin poté představil svoji koncepci čtyř hlavních „identity-forming processes“, které se ovšem, jak zdůraznil, navzájem ovlivňují a intenzita jejich vlivu jak na sebe, tak na formování identity se mění v čase i prostoru.

Na prvním místě se podle prof. Schöpflina jedná o procesy, které mají celosvětový dosah. Je to jednak dnes široce diskutovaný proces globalizace (již definoval zejména separátní existenci finančních toků, které nejsou kontrolovány státem; obecně pak rostoucí měrou událostí, které nás ovlivňují, aniž do nich můžeme nějak zasahovat), jednak měnící se objem a charakter informací, se kterými se dostáváme do styku. Ve svých důsledcích – obdobných po celém světě – se tyto fenomény podílejí na určité standardizaci životního stylu a tím i na konstrukci společné identity. Dobře patrné je to zejména v rámci zemí Evropské unie, kde podle prof. Schöpflina začíná docházet ke zrodu evropské identity, tedy něčeho, o čem často hovoří mezi jinými i Václav Havel.

Za druhý hybný faktor formování národní identity označil prof. Schöpflin občanskou společnost a občanství („citizenship“). Ve svém chápání občanské společnosti se vymezil proti pojetím, jaké prezentuje například libertariánská literatura, která, jak podotkl, nerozlišuje mezi občanskou společností a státem. Podle něj je naopak takové rozlišení velmi důležité, neboť mezi státem a občanskou společností existuje vztah vzájemné závislosti. Občanská společnost potřebuje stát, aby zajistil fungování práva, a naopak stát potřebuje občanskou společnost, aby se nestal obětí své vlastní byrokracie a neupadl v područí byrokratického despotismu, který nakonec zničí celý systém, neboť stát zakrátko ztratí schopnost sebereprodukce.

Třetím (a podle prof. Schöpflina vůbec nejdůležitějším) formujícím činitelem identity je samotný stát – jakožto element uplatňující určité obecné vzorce regulace nad svými obyvateli, kteří tak získávají společné zvyky a postoje. Prof. Schöpflin v této souvislosti zmínil aktivní intervenční roli masových médií coby novodobého nositele těchto regulativních principů (čímž se ovšem masmédia do značné míry vymykají státní kontrole). Přeměnu mechanismů, jimiž stát uplatňuje svoji kontrolu, ve formu státního patriotismu či národní hrdosti demonstroval prof. Schöpflin na příkladě levostranného provozu ve Velké Británii, který byl společností internalizován jakožto významná symbolická hodnota a nedílná součást brit-